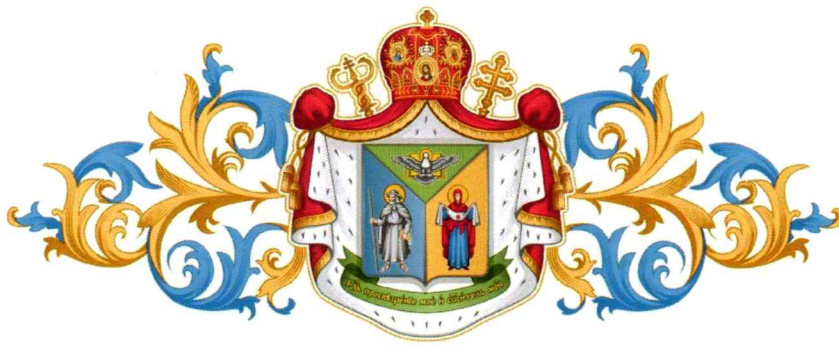

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА

Верховний Архієпископ Києво-Галицький

Вух. ВА 26/349

аркуш 1 із 2-х

ДЕКРЕТ

На славу Святої, Єдиносущної, Животворної і Нероздільної Тройці,
Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь

Отець і Глава Української Греко-Католицької Церкви
СВЯТОСЛАВ

Мир вам у Господі!

Церковне вчення про Святі Таїнства є вираженням живого досвіду спілкування з воскреслим Христом, який продовжує діяти у своїй Церкві силою Святого Духа. Цей досвід упродовж століть зберігається, передається і щоразу заново переживається у богослужбовому священнодійстві.

Завданням Церкви є зберігати це святе Передання, яке ми отримали від апостолів, і вірно передати його майбутнім поколінням у всій його повноті та істині, красі та багатості, глибині та животворній силі.

Вірне, благоговійне й відповідальне звершення Святих Таїнств та інших літургійних священнодійств полягає, зокрема, у дотриманні чину, визначеного у літургійних текстах, затверджених компетентною церковною владою, адже саме через слово, молитву, священні дії та знаки Церква сповідує свою віру й передає вірним спасенну Христову благодать.

З огляду на це Богословський відділ Патріаршої курії Української Греко-Католицької Церкви, відповідаючи на заклик Римського Апостольського Престолу, підготував документ, у якому викладено загальні богословські та пастирські принципи щодо дійсності та правильного звершення Святих Таїнств із використанням властивої нашої Церкві богословської термінології та з урахуванням її автентичної візантійсько-української церковної традиції (пор. Застереження Дикастерії у справах віровчення «Gestis Verbisque», 2 лютого 2024 року, п. 5).

Ці містагогійно-пастирські настанови, адресовані всім вірним Української Греко-Католицької Церкви, а особливо священнослужителям, не мають на меті запровадження нових приписів чи ускладнення чинної літургійної дисципліни. Їхнім завданням є пригадати богословські засади, духовний зміст та містагогійний вимір візантійської сакраментальної традиції, допомагаючи глибше усвідомити внутрішній зв'язок між вірою Церкви та літургійним священнодійством.

Настанови покликані сприяти не лише ретельному й відповідальному виконанню богослужбових приписів, а й глибшому переживанню Святих Таїнств та інших літургійних священнодійств, у яких Церква живе, молиться і являє світові спасенну присутність Христа. Тому літургійна дисципліна повинна сприйматися не як зовнішній формалізм, а як вияв вірності Христові, апостольському Переданню та живій традиції Церкви. Тому, відповідно до кан. 82 § 1, п. 2 Кодексу канонів Східних Церков, **проголошуємо**

документ «Христос посеред нас. Звершення Святих Таїнств та інших літургійних священнодійств: містагогійно-пастирські настанови»,

та доручаємо єпископам, священнослужителям і всім, кому довірено літургійне та катехитичне служіння в Українській Греко-Католицькій Церкві, користуватися цими Настановами як богословсько-пастирським орієнтиром для належного, благоговійного та вірного звершення Святих Таїнств та інших літургійних священнодійств відповідно до затверджених літургійних книг і норм церковного права.

Текст цього документа належить поширити для ознайомлення та практичного застосування.

Нехай ці Настанови допоможуть усім, хто служить у Божій Церкві, ще глибше пізнати невичерпне багатство літургійних священнодійств, які ми звершуємо, і, зберігаючи вірність отриманому Переданню, вести Божий народ до живої зустрічі з Христом, який у Святому Дусі освячує, преображає і єднає свою Церкву.

Святослав
† СВЯТОСЛАВ

Микола Сулима
о. Микола Сулима
канцлер Курії

Верховного Архієпископа УГКЦ

Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
у день Початку індикту, нового року, Пам'яті преподобного отця нашого Симеона
Стовпника і матері його Марти та Собору Пресвятої Богородиці, що в Міясах,
1 вересня 2026 року Божого

ХРИСТОС ПОСЕРЕД НАС.

Звершення Святих Таїнств та інших літургійних священнодійств: Містагогічно-пастирські настанови

Вступ

1. Бог не залишається далеким і недосяжним – навпаки, у своїх ділах і словах Він об'являє та здійснює задум спасіння, прагнучи привести людину до спільності з Ним. Це спасіння звершується не в абстрактній і відстороненій від життя духовності, а в конкретній реальності Церкви, передусім у її богослужінні, де проголошене Слово і звершувана дія стають «знаками благодаті». Установлені Христом Святі Таїнства є діями, які через відчутні знаки втілюють досвід таїни спасіння і тим самим уможлиблюють нашу участь у Божественному житті. Вони є «величними ділами Божими» (пор. Пс. 92, 6) у Новому й Вічному Завіті, силами, що походять від Тіла Христового, і діями Святого Духа, який діє в Його Тілі – Церкві.
2. Церковне вчення про Святі Таїнства є не теоретичною доктринальною системою, а вираженням живого досвіду спілкування з воскреслим Христом, який продовжує діяти у своїй Церкві силою Святого Духа. Цей досвід упродовж століть триває в Літургії Церкви – богослужбовому священнодійстві, яке не обмежується єхаристійною Літургією, а охоплює Святі Таїнства, освячення і благословення та богослужіння добового кола, у які органічно вплетені пісенно-поетичні тексти річного й тижневого циклу. Церковне вчення про Таїнства й інші літургійні священнодійства є не спекулятивною системою, доступною лише вузькоспеціалізованим фахівцям, а цінною спадщиною для кожного християнина. Воно запрошує кожного до особистої участі в таїні спасіння, до поглиблення віри і до свідчення про Христову перемогу над гріхом і смертю. Візантійська традиція Таїнств, яка дійшла до нас через століття, – це не застигла форма, а живе джерело, яке постійно тече і приносить життя всім, хто прагне напитися з нього. Нашим завданням є зберегти це Передання і передати його майбутнім поколінням у всій його красі, глибині та животворній силі.
3. На жаль, треба визнати, що Святі Таїнства й інші літургійні священнодійства не завжди здійснюються з повною вірністю апостольській Традиції та приписам церковного уставу і богослужбових рубрик, які містяться в літургійних книгах. Трапляється, що священнослужителі, керуючись пастирськими мотивами, намагаються адаптувати традиційні священні тексти і дії до різних ситуацій, сподіваючись, що такі зміни зроблять обряди більш практичними й зрозумілими. Іноді це відбувається через непорозуміння або через надмірне прагнення пристосувати богослужіння до сучасності. Однак за цим часто стоять суб'єктивні відхилення й маніпулятивна воля, а також виявляються прогалини у формації священнослужителя. Такі самочинні зміни часто свідчать про недостатнє розуміння самої природи символічної дії, яка є

невід'ємною частиною Таїнства і літургійного священнодійства. Вони можуть віддаляти від апостольського Передання та затьмарювати благодатну дію Святого Духа. Іноді це призводить до втрати належного переживання пасхальної таїни через участь у літургійному священнодійстві, яке звершується згідно з «Переданням, яке походить від апостолів і зберігається в Церквах через наступництво пресвітерів»¹.

4. Завдання єпископів і священнослужителів – дбати, щоб літургійне життя Церкви звершувалося згідно з її Переданням. Це не формалізм, а вірність живій дії Святого Духа, який провадить Церкву через віки. Тому важливо наголосити на основних елементах апостольського та святоотцівського Передання, відображених у багатстві літургійного досвіду УГКЦ як спадкоємиці візантійської церковної спадщини, яка походить від апостолів через Отців і є спадком усієї Христової Церкви².
5. Вірність Переданню у звершенні Таїнств й інших літургійних священнодійств є не формалізмом або педантичною прихильністю до старовинних звичаїв, а виявом довіри до незмінної дії Духа, який навчає всього і нагадує про все (пор. Ів. 14, 26). У своїй прощальній промові Христос обіцяє апостолам Святого Духа, який, зберігаючи пам'ять про Його слова й діла, постійно актуалізуватиме Його таїну спасіння, роблячи її реальною й дієвою для кожного покоління вірних. Саме тому літургійна традиція є не мертвою буквою, а живою пам'яттю Духа, що діє в Церкві.
6. Ці містагогічно-пастирські настанови підготовлені Богословським відділом Патріаршої курії Української Греко-Католицької Церкви за благословенням Глави й Отця УГКЦ та у відповідь на заклик Римського Апостольського Престолу адаптувати загальні принципи щодо дійсності та правильного звершення Святих Таїнств із використанням властивої УГКЦ богословської термінології та з урахуванням її традиції³. Вони адресовані всім вірним УГКЦ, а особливо священнослужителям, які звершують Святі Таїнства та інші літургійні священнодійства. Їхньою метою є не запровадження нових приписів і не ускладнення чинної літургійної дисципліни, а пригадування богословських засад, духовного змісту та містагогічного виміру візантійської сакраментальної традиції. Вірне, благоговійне й відповідальне звершення Таїнств та інших літургійних священнодійств є виявом послуху Церкві й полягає у дотриманні чину, визначеного в богослужбових текстах, затверджених компетентною церковною владою. Ці настанови мають на меті сприяти не лише ретельному виконанню богослужбових приписів, а й глибшому переживанню літургійних священнодійств, допомагаючи побачити за цими приписами внутрішню богословську логіку – ту, завдяки якій дисципліна перестає бути зовнішнім обов'язком і стає свідомим, вільним та

¹ Св. Іринеї Ліонський, *Проти єресей*, III, 4, 1, PG 7, 855A.

² Пор. Декрет Другого Ватиканського Собору про Східні Церкви «*Orientalium Ecclesiarum*», 4; кан. 39 ККЦІ.

³ Пор. Застереження Дикастерії у справах віровчення «*Gestis Verbisque*», 2 лютого 2024 року, п. 5.

радісним вираженням віри Церкви, яка в богослужінні живе, молиться і являє світові спасенну присутність Христа.

Містагогія Таїнств

7. Для християнського Сходу і Заходу фундаментальне значення має принцип «закон молитви – закон віри» (лат. *lex orandi, lex credendi*)⁴, який виражає нерозривний зв'язок між літургійною молитвою та вірою Церкви. Святий Епіфаній Кіпрський розглядає Церкву як хранительку апостольської віри, яка проголошується у «Символі віри» та живе в богослужінні, Святих Таїнствах та апостольському Переданні⁵. Отже, істина віри зберігається і передається не тільки через богословські трактати, а насамперед через живий досвід Церкви, що молиться. Саме тому святоотцівська традиція нерозривно поєднувала богослов'я з молитвою. Виразним свідченням цього є відомий вислів Євагрія Понтійського: «Якщо ти богослов – то молишся істинно; а якщо молишся істинно – ти богослов» (грец. *Εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξῃ ἀληθῶς· καὶ εἰ ἀληθῶς προσεύξῃ, θεολόγος εἶ*)⁶. Для Отців Церкви богослов'я було не лише інтелектуальним осмисленням істин віри, а й плодом живого досвіду спілкування з Богом у молитві. Проте цей досвід не виключає раціонального осмислення: пережите в молитві має бути рефлексоване академічним богослов'ям, яке здатне розгорнути, пояснити й систематизувати молитовну інтуїцію Церкви. Богословські побудови, що виникають в академічному середовищі, знаходять свою повноту й перевірку в контексті літургійної молитви. Таким чином, літургійне й академічне богослов'я не перебувають у відносинах конкуренції чи протиставлення, а взаємно збагачують одне одного. Богослужіння стає джерелом богослов'я, богослов'я – словом, яке Церква приносить перед Богом у молитві. У цьому сенсі літургійне священнодійство є не лише предметом богословського осмислення, а й його живим джерелом, адже саме в ньому Церква молиться, сповідує свою віру і входить у таїнство Божої присутності.
8. Літургія Церкви не розділяє слово й дію на окремі, не пов'язані між собою елементи, а органічно об'єднує їх у єдиному сакраментальному акті. Цей синтез виявляє глибоку істину: у літургійному священнодійстві не просто згадується минуле або проголошується вчення – тут пасхальна таїна Христа, Його смерть і воскресіння, стає досвідом живої зустрічі з Господом сьогодні. Як влучно формулюють Отці Церкви, через видимі символи передається невидиме⁷. Це основне положення святоотцівського богослов'я Таїнств розкриває сутність візантійського розуміння символу, принципово відмінного від сучасного

⁴ Вважається, що ця фраза належить Просперу Аквітанському, який був секретарем папи Целестина. Проспер Аквітанський, *Короткий виклад про благодать Божу (Indiculus de gratia Dei)*, 8, PL 51, 209–210; *Про покликання всіх народів (De vocatione omnium gentium)*, I, 12, PL 51, 647–722.

⁵ Пор. Епіфаній Кіпрський, *Панарій*, 75, 8, PG 42, 513.

⁶ Євагрій Понтійський, *Про молитву*, 60, PG 79, 1180B (під іменем Ніла Анкірського).

⁷ Пор. Псевдо-Діонісій Ареопагіт, *Про церковну ієрархію*, I, 2–3, PG 3, 373B–376A; Кирило Єрусалимський, *Містагогічна катехеза* IV, 3–6, PG 33, 1097–1104.

повсякденного вжитку цього слова: символ є не тільки зовнішнім знаком, що вказує на щось відсутнє, а й реальним засобом передавання Божественної присутності. Символ завжди онтологічний: він означає і водночас здійснює те, що символізує. Води Хрещення не просто нагадують про очищення – вони реально очищають; євхаристійні хліб і вино не просто символізують Тіло і Кров Христа – вони реально ними стають.

9. Візантійське богослов'я особливо наголошує на містагогічному вимірі Таїнств. Містагогія (грец. *μυσταγωγία*) – це більше, ніж навчання про Таїнства як зовнішні обряди чи теоретичне пояснення їхнього значення; це поступове посвячення в їхню глибину, процес, який триває впродовж усього життя людини. У цьому контексті містагогія є не лише теоретичним поясненням обрядів чи історичною інформацією про їхнє походження, а й поступовим введенням у досвід Таїнств, яке допомагає бачити невидиме через видиме. Зрештою, самі тексти і перебіг богослужіння є містагогією.
10. Псевдо-Діонісій Ареопагіт у трактаті «Про церковну ієрархію» навчає, що через священні ієрархічні священнодійства Бог здійснює свої боготворні дії (грец. *θεουργικαὶ ἐνέργειαι*), очищаючи, просвічуючи й обожнюючи людину⁸. У Таїнствах діє не створена сила, не людська віра і не церковна традиція самі по собі, а Божественна сила, яка преображає людину в її духовному зростанні від образу до подоби Бога. Енергії – це спосіб дії Бога у світі, Його живі сили, через які Він залишається близьким до творіння, не перестаючи бути трансцендентним. Через слова, символи та священнодійства Таїнств і всього літургійного життя Церкви людина стає учасницею реальної Божої присутності. Богослужіння є місцем живої зустрічі з Богом, який діє, освячує та преображає своїх вірних.
11. Таїнства, які Церква прийняла від Христа й звершує силою Святого Духа, є явленням Божої благодаті, що діє у видимих знаках. Проте церковна традиція виходить за межі суто інструментального розуміння Таїнств як «засобів благодаті». Вони не просто «обряди», які треба виконати для отримання духовних благ, а живі зустрічі з воскреслим Христом, досвід спасіння, «причастя Божої природи» (грец. *θείας κοινωνοὶ φύσεως*; пор. II Пт. 1, 4), що здійснюється в Церкві як Тілі Христовому. Святий папа Лев Великий пише: «Те, що було видимим у нашому Відкупителеві, перейшло в Таїнства»⁹. Святий Іван Дамаскин розвиває цю думку, посилаючись на новозавітне розуміння христологічної основи всього таїнственного життя: те, що здійснилося в Христі в Його втіленні, земному житті, смерті та воскресінні, через Таїнства стає доступним для кожного віруючого в усі часи¹⁰. Таїнства – це не просто згадка про минулі події, а їхня жива актуалізація в сьогоденні. Церква звершує Таїнства як джерело і вершину свого життя, адже в них вірні стають

⁸ Пор. Псевдо-Діонісій Ареопагіт, *Про церковну ієрархію*, III, 1 (PG 3, 425A).

⁹ Лев Великий, *Слово 74 (на Вознесіння Господнє)*, 2, PL 54, 398.

¹⁰ Пор. Святий Іван Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13, PG 94, 1137–1153.

причасниками пасхальної таїни Спасителя. Вони є одночасно джерелом життя Церкви, бо через них вона постійно народжується заново з боку розп'ятого і воскреслого Христа, і вершиною цього життя, оскільки в них досягається найповніша, наскільки це можливо в земному житті, єдність із Богом.

Церква як первинне Таїнство

12. Святоотцівське Передання підкреслює фундаментальну істину: сама Церква є Таїнством – «образом Пресвятої Тройці», великим Таїнством присутності Христової у світі. Святий Іван Золотоустий навчає, що, як Єва була створена з боку Адама, так із пробитого боку нового Адама – Христа, з якого витекли кров і вода (пор. Ів. 19, 34), народжується Церква¹¹. А святий Августин пише: «Єва була створена з боку сплячого Адама; Церква була створена з боку стражденного Христа»¹². Це не просто алегорична інтерпретація, а розкриття онтологічного зв'язку між жертвою Христа і життям Церкви. Церква бачить у цьому євангельському епізоді не просто історичний факт, а глибоку богословську істину: з жертви Христа на хресті походить усе таїнственне життя, через яке вірні отримують спасіння та освячення. Пробитий бік Спасителя стає джерелом благодаті, яка через церковні Таїнства тече до людства. З рани на боці розп'ятого Господа витекли кров і вода – символи тих Таїнств, якими живиться Церква, як співається в тропарі: «Прийдіте, пиймо нове пиття, що не з каменя неплідного чудесно випливає, але з нетління джерела, яке виточив із гробу Христос; в Ньому ми утверджуємось»¹³.
13. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» навчає: «Христос продовжує навчати, зціляти, прощати, животворити в Церкві, і тому Церква – це Таїнство Його присутності, місце зустрічі Бога і людини»¹⁴. Це здійснюється через Святі Таїнства, у яких таїнственна природа Церкви як Тіла Христового стає присутньою і дієвою. Ця типологія показує, що Церква є не просто зовнішньою інституцією, створеною для організації релігійного життя, а органічним Тілом Христовим, яке живе Його життям. Звідси випливає надзвичайно важливий висновок: усі Таїнства й інші літургійні священнодійства є проявами цього органічного життя, а не зовнішніми обрядами, які можна було б звершувати механічно або формально.
14. Святий Іринеї Ліонський навчає: «Бо де Церква, там і Дух Божий; а де Дух Божий, там Церква і всяка благодать; а Дух є істиною»¹⁵. Святий Максим Ісповідник розвиває цю глибоку еклезіологічну візію, що має важливі наслідки для розуміння церковного життя. Згідно з ним, Церква є образом єдності Святої Тройці: у ній, подібно до Тройці, єдність досягається в любові, не втрачаючи

¹¹ Пор. Святий Іван Золотоустий, *Гомілії на Євангеліє від Івана*, 85, -34, PG 59, 463–464.

¹² Святий Августин, *Тракати на Євангеліє від Івана*, IX, 10, PL 35, 1463.

¹³ Квітна Тріюдь, *Ірмос 3-ї пісні канону Пасхи*.

¹⁴ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», п. 404.

¹⁵ Святий Іринеї Ліонський, *Проти єресей*, III, 24, 1, PG 7, 966A.

розмаїття¹⁶. Церква є не просто зовнішньою організацією людей, об'єднаних спільними релігійними переконаннями або обрядами, а живою реальністю, що відображає внутрішнє життя самого Бога. Як у Тройці три Особи перебувають у досконалій єдності любові, не злившись в одну особу і не розпавшись на трьох окремих богів, так і Церква покликана бути місцем такої ж єдності між людьми і Богом, – єдності в розмаїтті, де кожна людина зберігає свою унікальність, але живе в досконалій любові з іншими.

Таїнства як участь у новому житті в Христі

15. Виходячи з розуміння Церкви як містичного Тіла Христа, візантійське богослов'я наголошує, що Таїнства є не лише символами або знаками невидимих реальностей, а й самою участю в новому житті. Через Таїнства Христос діє у своїй Церкві силою Святого Духа і преображає життя вірних у сопричастя з Богом. Це преображення є не зовнішнім приписом або моральним зобов'язанням, яке людина має виконувати власними силами, а онтологічною зміною. Таїнства формують Тіло Христове й роблять вірних «царським священством» (грец. *βασιλειον ιεράτευμα*; I Пт. 2, 9). Ця новозавітна формула з Першого послання Петра розкриває подвійну гідність, яку християнин отримує через Таїнства: він стає «царем» (має владу над гріхом і смертю через участь у перемозі Христа над цими силами зла) і «священником» (може приносити духовні жертви і бути посередником між Богом і світом). Важливо підкреслити, що це не метафора чи почесний титул, а реальна участь у священничому служінні самого Христа. Таїнства не тільки є засобами отримання «благодаті», вони вводять у Його спосіб існування¹⁷. Звідси впливає динамічне розуміння благодаті: вона не є «річчю», яку можна отримати і втратити як матеріальний об'єкт; йдеться про спосіб життя, участь у самому Божому бутті.
16. Найглибшою характеристикою візантійського розуміння Таїнств є їхній пасхальний вимір. У Таїнствах Церква не просто згадує чи святкує Пасху Христа як минулу подію – вона щоразу переживає її як живу, присутню реальність. Пасхальна перспектива є не додатковим елементом у розумінні Таїнств, а їхнім внутрішнім принципом, ключем до розуміння їхньої найглибшої сутності. Пасха Христа – Його страждання, смерть, воскресіння і вознесіння – є центральною подією християнської історії та водночас постійно присутньою реальністю, яка актуалізується в кожному таїнственному дійстві.
17. Євхаристія актуалізує всю повноту пасхальної таїни Христа, Його страждання і смерть, а також славне зновупришестя. Вона є есхатологічним бенкетом, передчуттям небесного святкування, участю у вічній радості Царства Божого. Через Євхаристію ми стаємо причасниками Його Тіла і Крові в найреальнішому сенсі – не лише духовно або символічно, а й субстанційно. У

¹⁶ Пор. Святий Максим Ісповідник, *Містагогія*, 1, PG 91, 664–668.

¹⁷ Пор. Микола Кавасила, *Про життя в Христі*, II, 1–10, PG 150, 521–540.

Хрещенні ми стаємо членами Церкви і спадкоємцями нового життя в Христі, водночас будучи «співпохованими з Ним». Це означає не символічне уподібнення, а реальну участь у Його смерті, яка звільняє від рабства гріха. Занурення у воду символізує входження у Господній гріб, де вмирає все, що належить до впалої людської природи: гріх, смертність, відчуження від Бога. Вихід із води символізує воскресіння з Христом, народження до нового способу існування, який характеризується спілкуванням з Ним, перемогою над смертю, участю в Божественному житті. Миропомазання є участю в Його пасхальному помазанні Духом Святим. Як Ісус був помазаний Духом після свого хрещення, особливо після воскресіння, так і християнин через Миропомазання стає причетним до цього Божественного помазання, отримуючи участь у пророчому, священничому і царському служінні Христа¹⁸. Через Миропомазання ми стаємо «помазанцями» (грец. *хрістої*) – буквально малими «христами»¹⁹, причетними до того самого помазання Духом Святим, яке Ісус мав під час свого хрещення та преображення. Покаяння є переживанням пасхальної перемоги над гріхом і смертю. Кожна Сповідь – це нове воскресіння, повернення від духовної смерті до життя, від відчуження до примирення з Богом. Це не просто юридичне прощення, а онтологічне відновлення, відродження пасхальної радості. Священство є участю в пасхальному первосвященстві Христа, яке Він здійснив через свою смерть і своє воскресіння. Священнослужитель стає не просто функціонером релігійної організації, а іконічним представником Христа-Первосвященника, який приніс себе в жертву за спасіння світу і тепер продовжує це служіння через свою Церкву. Подружжя між чоловіком і жінкою є образом пасхальної любові Христа до Церкви, – любові, яка виявилася в Його жертвній смерті та воскресінні. Як Христос віддав себе за Церкву, щоб її освятити і прославити, так і подружжя покликане бути взаємним даруванням, жертвовною любов'ю, яка преображає та освячує. Єлеопомазання є участю в пасхальній перемозі Христа над хворобою, стражданням і смертю. Через помазання святим єлеєм хворий з'єднується зі страждальним і воскреслим Господом, отримує силу для перенесення хвороби, а якщо це буде корисним для його спасіння – зцілення або благодатну підготовку до переходу у вічність.

18. Таким чином, у Таїнствах не просто згадується або символізується історія Воплочення – вона реально продовжується, а кожна таїнственна дія є живою актуалізацією спасіння в теперішньому часі. Те, що Христос здійснив одного разу в конкретній історії, через Таїнства стає присутнім для кожного покоління людей і продовжує діяти, долаючи межі часу і простору. Кожне Таїнство є новим способом переживання пасхальної таїни, новим входженням у те вічне діяння любові, яке Христос здійснив одного разу в історії та яке продовжується у всій повноті в житті Церкви.

¹⁸ Пор. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 424–425.

¹⁹ Пор. Кирило Єрусалимський, *Містагогійна катехиза* III, 1, PG 33, 1088B.

19. Ця онтологічна перспектива означає, що Таїнства не просто впливають на людину зовні, а змінюють саму її природу, провадячи до обожествлення (грец. *θεώσις*) – участі в житті Бога. Псевдо-Діонісій Ареопагіт навчає, що Бог водночас є абсолютно надсутнісним (грец. *ὑπερουσίος*) і присутнім у світі через свої благодатні «виходи» (грец. *πρόοδοι*) та промислительні дії (грец. *πρόνοια*). Саме через ці Божественні прояви людина, особливо у священнодіях Церкви, стає причасницею Божого життя. «Імена» Бога (грец. *ὀνόματα*) – Життя, Світло, Любов, Добро – не розкривають Його сутності, яка залишається неприступною, а вказують на Його благодатні дії та дарування, через які Він обожнює творіння, не стираючи відмінності між Творцем і створеним²⁰. Таке розрізнення дає відповідь на давнє богословське питання: як можливо, щоб людина стала «богом за благодаттю», не порушуючи трансцендентності Бога і не розчиняючись у Ньому? Бог у своїй трансцендентності й надсутності (грец. *ὑπερουσιότης*) залишається абсолютно недосяжним, але через свої теофанічні прояви стає доступним для обожествлення людини. Кожне Таїнство стає завдатком обожествлення, яке досягне своєї повноти в есхатологічному Царстві, вже тепер даючись як перші плоди преображеного творіння.
20. Таїнства Церкви – це не тільки дії освячення тут і тепер. Вони також є обітницею майбутнього Царства, передсмаком того, що Бог підготував від віків. У кожному Таїнстві вірні отримують участь у новому житті, яке повністю відкриється лише наприкінці часів, коли «Бог буде всім в усьому» (I Кор. 15, 28). Хрещення започатковує це нове буття; Євхаристія дає досвід небесної трапези; Таїнство Подружжя стає образом тієї весільної радості, якою сповниться союз Христа й Церкви. Тому Таїнства не обмежуються своїм історичним моментом: вони відкривають людині перспективу вічності. Через них Церква вже зараз живе реальністю майбутнього, а вірні отримують «завдаток Духа» (II Кор. 1, 22), який веде їх до остаточного звершення в Божому Царстві. Таким чином, Таїнства – це не лише святині теперішнього життя, а й образи майбутньої слави, коли Христос «знову прийде у славі судити живих і мертвих» і коли Церква ввійде у вічну Пасху.

Глобальне розуміння таїнственності

21. Онтологічне розуміння Таїнств природно веде до їх всеохопного тлумачення у східній традиції. Число «сім» не сприймається як сувора межа або математична формула, адже все життя Церкви є Таїнством²¹. Хрещення, Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Подружжя, Священство і Єлеопомазання є основними не тому, що інші літургійні священнодіяння менш важливі або менш «таїнственні», а тому, що вони є найяскравішими виявами таїнственої природи всього церковного життя. Освячення води на Богоявлення, монаший

²⁰ Пор. Псевдо-Діонісій Ареопагіт, *Про Божественні імена*, I, 1-5, PG 3, 588B-593D; II, 11, PG 3, 648A-649A; IV, 1-4, PG 3, 693B-701A.

²¹ Пор. *Катехизм Католицької Церкви*, 774.

постриг, похоронне богослужіння, благословення домівок та інші священнодії також визнаються «знаками благодаті». Літургія всього року з її великими святами, постами, тижневим і добовим циклами сповнена благодатних дій, які ведуть людину до обожествлення. Кожен день церковного календаря розкриває нові аспекти таїни спасіння і дає нові можливості для зростання у святості.

22. Це розуміння має глибокі богословські корені в богослов'ї святого Максима Ісповідника, який розробив учення про «логоси» – Божественні замисли про кожну річ (грец. *λόγοι τῶν ὄντων*). Згідно з цим Отцем Церкви, кожна річ у творінні має свій «логос» – Божественну ідею, що визначає її сутність і призначення²². Отже, все творіння потенційно таїнственне, бо все може стати місцем зустрічі з Богом, якщо використовується відповідно до свого логосу, тобто згідно з Божим замислом. У Таїнствах цей потенціал реалізується найповніше: матеріальні елементи (вода, хліб, вино, елей) не просто використовуються як зручні символи, а преображаються і стають знаряддями Божої благодаті, являючи первісне покликання всієї матерії.
23. Навіть найпростіші щоденні дії можуть ставати місцем зустрічі людини з Богом і продовженням літургійного життя Церкви, коли звершуються в єдності з Христом, у дусі молитви, благодарення і любові. Усе може стати таїнственным, якщо здійснюється з постійною пам'яттю про Бога і сповнюється благодаренням. Це не применшує значення власне літургійних Таїнств, а показує їх продовження в усьому житті. Хрещення не закінчується виходом із храму – воно має продовжуватися щодня як «вмирання для гріха». Євхаристія не обмежується часом Літургії – вона має преображати всі наші стосунки з людьми і з творінням. Літургійний календар практично втілює цю ідею всеохопної таїнственності: освячення плодів на Преображення та пасхальних дарів на Воскресіння, благословення домівок на Богоявлення – усе це є продовженням основних Таїнств у конкретному житті віруючих. Святий Герман Константинопольський розглядає богослужіння як символ і реальне онтологічне включення всього творіння у дію спасіння²³. Не існує «мирських» сфер життя, які були б принципово відокремлені від священного, – усе може і має бути освячене, усе може стати місцем богоявлення. Це означає не сакралізацію світу в язичницькому розумінні, а його преображення в храм, де все служить прославленню Бога.
24. Всеохопне розуміння таїнственності не означає релятивізму чи суб'єктивізму, тому що всі Таїнства мають об'єктивну основу: вони належать не людині, а Христові. Церква є не їхньою власницею, а лише служителькою та хранителькою²⁴. Це підкреслює важливу істину: Церква не вигадує Таїнств і не може змінювати їх на власний розсуд чи підлаштовувати під культурні

²² Пор. Максим Ісповідник, *Ambigua*, 7, PG 91, 1077–1084.

²³ Пор. Герман Константинопольський, *Церковна історія і містичне споглядання*, 40, PG 98, 452.

²⁴ Пор. *Катехизм Католицької Церкви* (1992), 1117.

тенденції. Вона отримала їх як безцінний дар від самого Христа і щоразу оновлюється в їхньому звершенні.

Важливість синергійної співдії людини і благодаті

25. Одним із найхарактерніших аспектів візантійського богослов'я Таїнств є підкреслення необхідності синергії – співпраці людини і Бога (грец. *συνεργία ἀνθρώπου καὶ θεοῦ*), тобто людської волі з Божественною благодаттю. Таїнства не діють магічно, незалежно від стану того, хто їх приймає. Вони не є автоматичними механізмами спасіння, які гарантують позитивний результат без огляду на духовне налаштування людини. Божественна благодать завжди поважає людську свободу і ніколи не діє проти волі людини.
26. Прийняття Таїнств вимагає відповідної підготовки: віри, покаяння, внутрішньої готовності, щирого бажання прийняти Божественний дар. Без цих духовних диспозицій Таїнства й інші літургійні священнодійства можуть залишитися без плоду, хоча їх об'єктивна дійсність не ставиться під сумнів. Наприклад, Хрещення завжди реально очищає від гріха прародичів і робить людину членом Церкви незалежно від її суб'єктивного стану. Проте плоди Хрещення – нове життя у Христі, духовне зростання, святість – залежать від подальшої співпраці людини з благодаттю. Аналогічно, Євхаристія завжди реально містить Тіло і Кров Христа незалежно від віри чи невіри того, хто їх приймає, однак для невіруючого чи нерозкаяного грішника вони можуть стати не джерелом життя, а «на суд і в осудження»²⁵ – причиною осуду, як попереджає апостол Павло (I Кор. 11, 29).
27. Практичні наслідки принципу синергії мають велике значення для пастирської діяльності, оскільки розкривають глибоку богословську істину про співпрацю Божественної благодаті й людської свободи в духовному житті. Цей принцип закликає до належної катехитичної підготовки до прийняття Таїнств, особливо Хрещення дорослих, Причастя та Подружжя, коли людина має усвідомлено відкрити своє серце для Божественної дії, розуміючи, що Таїнства є не магічними актами, а початком нового життя в Христі, яке потребує постійної співпраці з благодаттю. Регулярна Сповідь стає особливим простором синергії: людина усвідомлює свої гріхи й кається, Бог через священника дарує прощення, а каяник приймає твердий намір виправлення. Так духовне життя стає постійним процесом очищення та зростання. Духовне керівництво при цьому є школою синергії, де наставник допомагає розпізнавати дію Божої благодаті, навчає відповідати на неї та долати перешкоди для співпраці з Богом. Це перетворює пастирську діяльність із простого відправлення обрядів на глибокий духовний супровід людей на їхньому шляху до святості через усвідомлену співпрацю з Божественною благодаттю.

²⁵ Пор. Службник, Анафора Божественної Літургії, Молитва священника під час прохальної ектенії на Божественній Літургії та Молитва підготування до святого причастя на Божественній Літургії.

28. Водночас принцип синергії не означає, що плідність Таїнств прямо пропорційна духовним зусиллям людини чи її моральній досконалості. Благодать дійсно завжди залишається незаслуженим даром Божої милості, який не можна «заробити» жодними духовними вправами чи моральними досягненнями, оскільки навіть найдосконаліша людська праведність залишається недостатньою перед безмежністю Божої святості. Цей дар вимагає від людини активної відповіді – не як умови для його отримання, а як умови для його повноцінного прийняття та плодоношення в житті. Духовні зусилля людини, її молитва, піст, покаяння та прагнення до святості не «заробляють» благодать – вони відкривають у серці простір для її дії, подібно до того, як землероб не створює сонця і дощу, але готує ґрунт для їхнього плідного впливу. Справжня співдія полягає не в тому, що людина стає партнером Бога на рівних, а в тому, що вона вільно і смиренно відкриває себе для дії благодаті, дозволяючи їй преобразити все своє життя – від найглибших мотивів серця до конкретних вчинків у щоденному житті.

Священник як іконічна присутність Христа

29. Розуміння Таїнств як дії самого Христа через Церкву фундаментально визначає богословське бачення священничого служіння у візантійській традиції. Єпископ і священник, звершуючи Таїнства, не діють «від себе», покладаючись на власну духовну силу чи особисту святість, а служать як живий образ Христа, вічного Первосвященника, і водночас «іменем Церкви», яка є містичною Нареченою Христовою.
30. Візантійське богослов'я священства розробило глибоку й своєрідну концепцію іконічної присутності (грец. *είκονική παρουσία*). Священник не замінює Христа в буквальному сенсі і, звичайно, не стає Ним субстанційно, але в конкретний момент таїнственої дії являє Його як прозору і живу ікону. Цю складну реальність можна краще зрозуміти через пояснення святого Івана Дамаскина про богословську сутність ікони: як писана ікона не є самим первообразом (Христос не присутній у дошці та фарбах), проте реально його представляє і через неї можна звертатися до первообразу, отримуючи благодать від самого первообразу, так і священник реально представляє Христа в таїнственній дії, не перестаючи бути обмеженою і гріховною людиною²⁶.
31. Ця іконічна присутність вимагає від священника особливої духовної прозорості та самозречення. Його першочергова роль полягає в тому, щоб «уступити місце» Христу, дозволити Йому повністю діяти через себе як через інструмент. Що менше священник привертає увагу до своєї особистості, своїх талантів або духовних досягнень, то яскравіше через нього сяє присутність Христа. Це жодним чином не заперечує особистості священника і не вимагає її придушення, навпаки, означає її найвище здійснення – у подібності до Христа,

²⁶ Пор. Святий Іван Дамаскин, *Три слова на захист святих ікон*, I, 16, PG 94, 1245.

у такій прозорості для Його благодаті, щоб люди через нього бачили самого Господа. Священник досягає найбільшої особистісної повноти тоді, коли найповніше зникає як перешкода між Христом і людьми.

32. Псевдо-Діонісій Ареопагіт у трактаті «Про церковну ієрархію» розвиває ідею священства як «Божественного наслідування».²⁷ Священник покликаний наслідувати не людські чесноти, а саме служіння Христа як Доброго Пастиря, що віддає життя за вівці. Це наслідування виявляється в готовності до самопожертви, турботі про духовне зростання вірних, захисті чистоти віри та постійній молитві за довірену паству. Священник стає «іконою Христа» не так через особливі харизматичні дари або видиму святість, як через вірність своєму покликанню служити людям.
33. Це, зокрема, означає, що навіть особиста негідність служителя не може перешкодити незмінній дії Духа, бо справжнім звершителем усіх Таїнств та інших літургійних священнодійств є сам Христос. Це церковне переконання, яке сформувалося в гострій полеміці з донатистами у IV–V століттях, захищає Таїнства від суб'єктивізму та забезпечує їхню об'єктивну дійсність. Вірні можуть бути цілковито певними, що в Таїнствах вони справді зустрічаються з живим Христом, незалежно від особистих якостей, святості чи гріховності служителя. Як ікона залишається іконою навіть тоді, коли вона пошкоджена чи потемніла від часу, так і священство зберігає свою дійсність навіть у руках недостойного служителя, хоча його недостойність може перешкоджати повноті плодів таїнственої дії.
34. Святий Іван Золотоустий у трактаті «Про священство» наголошує, що «священнослужіння звершується на землі, але за небесним порядком... ні людина, ні ангел, ні архангел, ані якась інша створена сила, а сам Утішитель установив цей чин»²⁸. Священник є лише служителем і видимим виконавцем дії Христа: він не звершує Таїнства власною силою чи особистою святістю, а є знаряддям Божої благодаті. Як навчає Іван Золотоустий, священник «лише позичає свій язик і простягає руку», тоді як справжнім звершителем Таїнства є сам Христос²⁹. Тому священник не є автором молитов чи священнодійств, які здійснює – він покликаний вірно й відповідально служити літургійній традиції Церкви. Це розуміння кардинально відрізняється від сучасних уявлень про творчість як індивідуальне самовираження чи новаторство заради новаторства. У церковному контексті справжня творчість полягає не у винаході нового, а в новому розкритті вічних істин; не в руйнуванні старого, а в його оновленні та актуалізації для нових поколінь.
35. Розуміння того, що священник не має власного священства, відмінного від священства Христа, а стає учасником Його служіння, має глибокі еклезіологічні

²⁷ Пор. Псевдо-Діонісій Ареопагіт, *Про церковну ієрархію*, I, 3, PG 3, 373.

²⁸ Святий Іван Золотоустий, *Про священство*, III, 4, PG 48, 642–643.

²⁹ Пор. Іван Золотоустий, *Про зраду Юди*, I, 6, PG 49, 380; *Про священство*, III, PG 48, 642–643; VI, PG 48, 681–682); Амвросій Медіоланський, *Про Таїнства*, 9, 52, PL 16, 405; Кирило Єрусалимський, *Містагогія катехеза V*, PG 33, 1117–1120.

наслідки: священство не є привілеєм окремих людей або особливим станом, що відокремлює їх від інших християн: це служіння всій Церкві як Тілу Христовому. Священник діє не замість церковної спільноти, а від її імені і для її будування в єдності. Священниче служіння в Церкві полягає в участі в єдиному священстві Христа, який є «Первосвященником за чином Мелхіседека» (Євр. 7, 17), і не зводиться до виконання певної функції чи професії.

Роль Божого люду

36. Слово «літургія» (грец. *leitourgia*) буквально означає «народну працю» або «спільне діло». Візантійське розуміння літургійного служіння підкреслює значення служіння священника та активної участі всієї церковної спільноти. Літургія є не приватною молитвою священника, а дією всього Тіла Христового: «Бо де двоє чи троє зібрані в Моє ім'я, там Я серед них» (Мт. 18, 20). Священник звершує літургійне священнодійство не для себе й не для кількох випадкових відвідувачів. Воно передбачає реальну спільноту, яка свідомо і активно бере участь у таїнственній дії. Водночас це не означає, що кількість учасників визначає якість літургійного священнодійства. Навіть коли присутні лише «двоє чи троє», але зібрані справді «в ім'я Христа», воно зберігає свою повноту і дійсність.
37. Цей принцип має практичні наслідки для організації богослужбового життя. Навіть коли священник промовляє молитви, він робить це не як приватна особа, а в імені всієї Церкви. Літургія – це спільна дія всього народу Божого. Вона не є «приватною справою» священника, яку інші пасивно споглядають. Коли Божий люд співає чи відповідає на молитви священника, це є реальною співучастю в таїнственному літургійному священнодійстві, внеском спільноти в загальне діло прослави Бога й освячення світу. Кожен член Церкви має своє особливе служіння: диякон проголошує ектенії і допомагає при вівтарі, читець проголошує біблійні читання, хор співає літургійні піснеспіви, весь народ активно відповідає «Амінь», «Господи, помилуй», співає «Символ віри» тощо. Ця соборність виявляється і в тому, що літургійні тексти часто використовують множину: «ми приносимо», «ми просимо», «нас причасти». У цьому богослужінні кожен знаходить своє місце і свою відповідальність. Не всі покликані бути священниками чи богословами, але всі мають бути свідками Христового воскресіння, носіями пасхальної радості, провідниками Божественної благодаті у світ, який дуже потребує зцілення і спасіння.
38. Духовенство і миряни, молоді й старші, освічені й прості, які разом утворюють Божий люд – Церкву Христову, покликані вірно берегти й передавати досвід таїнственного життя. Богослови, катехити, духовні наставники мають особливе покликання до збереження і передавання скарбів літургійного священнодійства. Вони допомагають людям глибше зрозуміти й пережити те, що відбувається у Таїнствах, готують їх до свідомої та плідної участі в таїнственному житті. Батьки-християни покликані бути першими катехитами

своїх дітей, передавати їм не тільки зовнішнє знання про віру, а живий досвід спілкування з Богом. Домашня церква повинна бути продовженням храмового богослужіння, місцем, де діти вперше переживають присутність Бога і вчаться молитися. Літургійне життя не закінчується виходом з храму – воно продовжується в щоденному житті, де кожна дія може стати формою служіння Богові й ближнім.

39. Особливу відповідальність за Таїнства й інші літургійні священнодійства несуть ті, хто безпосередньо бере участь у літургійних служіннях: читці, співаки, прислужники. Вони не просто виконують технічні функції, а й є співучасниками таїнственої дії, через яких діє Святий Дух. Їхня підготовка, благоговіння та духовний стан впливають на всю атмосферу богослужіння. Завдяки їхньому відповідальному служінню церковні відправи є не лише гарним і величним дійством, яке впливає на естетичне сприйняття, а й дієвим засобом євангелізації та містагогії.

Церква – хранителька Таїнств

40. У центральній євхаристійній молитві священник урочисто промовляє: «Твое від Твоїх Тобі приносимо за всіх і за все» (грец. *Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα*)³⁰. Коли Божий люд молиться цими словами, то не просто повторює усталену формулу, а проголошує фундаментальну богословську істину про те, що все належить Богові, що людина може принести Йому тільки те, що спочатку отримала від Нього як дар. Ця стародавня літургійна формула розкриває глибокий парадокс і водночас таїнство Євхаристії: ми приносимо Богові те, що належить Йому (хліб і вино як плоди Його творіння, життя як Його дар), водночас приносячи це «від себе» – як плід людської праці, людських зусиль і людської відповіді на Божий заклик. Священник виражає тут основоположну синергійну співдію Бога і людини, яка є фундаментом усього таїнственого життя Церкви.
41. «[Ми] маємо цей скарб у глиняних посудинах, щоб було видно, що велич сили є від Бога, а не від нас» (II Кор. 4, 7). Контраст, який використовує апостол Павло, добре описує те, що відбувається в Таїнствах та інших літургійних священнодійствах. Церква покликана охороняти багатство, що в них міститься, щоб первинність Божої спасенної дії в історії ніколи не затьмарювалася. Церква є служителькою Таїнств, але не володаркою їх. Звершуючи Таїнства, вона отримує їхню благодать і, зберігаючи їх, сама ними зберігається. Влада Церкви щодо Таїнств подібна до її влади щодо Святого Письма: як у Біблії Церква визнає Слово Боже, написане під натхненням Святого Духа, і встановлює канон священних книг, водночас підкоряючись цьому Слову, так само вона розпізнає ті священні знаки, через які Христос дарує пасхальну благодать.

³⁰ Службник, Анафора Літургії святого Івана Золотоустого.

42. Єдність слова і знаку в Таїнствах не є випадковою. Вона відображає саму природу Божого Об'явлення, в якому Слово стає тілом і діє через матеріальні знаки. Богослужбові тексти постійно наголошують, що справжній звершитель усіх Таїнств – Христос, а не людина. Так священник урочисто молиться: «Сам, Людинолюбче Царю, прийди і нині через сходження Святого Твого Духа і освяти воду цю»³¹ – підкреслюючи, що справжній освятитель води і справжній хреститель – Бог, а не людина-служитель. Богослужбові тексти наголошують на тріадологічній структурі всіх Таїнств: звертання до Отця як джерела всього благословення, згадка про спасенне діло Сина і призивання Святого Духа як сили, що актуалізує це спасенне діло. Священник не діє на підставі власної влади чи особистої святості, а просить Бога діяти через нього як через Свій інструмент.
43. Для дійсності всіх Таїнств завжди вимагалось дотримання як священних дій, так і слів. Це передбачає докладне виконання всіх богослужбових текстів і рубрик, зокрема щодо церемоній: жестів, благословень, кадіння, риз тощо, які містяться в літургійних книгах. Усі слова й жести в літургійних священнодійствах відточені поколіннями святих і богословів та пройшли перевірку століттями церковного досвіду. Самочинні зміни ризикують затерти цю мудрість. Святі Отці й церковні автори неодноразово наголошують на принциповій важливості точного дотримання встановлених формул Таїнств, адже священні слова та порядок літургійного священнодійства не можуть змінюватися за людським розсудом. Отці Другого Ватиканського Собору наголошують: «Силою повноважень, даних законом, унормування літургійних справ у визначених межах належить також до різного роду законно сформованих і компетентних територіальних єпископських зборів. Тому ніхто інший, навіть якщо це священник, нехай на власний розсуд нічого не віднімає від Літургії, нічого до неї не додає і нічого в ній не змінює»³². Кожне слово й ритуал мають точне богословське значення, і через них діє Божественна благодать. Збереження літургійної традиції є не питанням звичаю, а фундаментальним принципом вірності апостольському Переданню. Це не консерватизм заради самої традиції, а глибоке усвідомлення того, що зміна літургійного жесту і тексту може призвести до зміни розуміння самого Таїнства та літургійного священнодійства.
44. Священні слова та дії ніколи не залежали від волі окремих осіб чи спільнот. Відповідальність Церкви полягає не в довільному визначенні цих елементів, а в їх вірному збереженні та передаванні в покорі дії Святого Духа. Коли священник додає особисті коментарі або змінює встановлені формули відповідно до власного смаку, він ризикує поставити свою особистість між Христом і людьми замість того, щоб стати Його прозорою іконою. З цього розуміння природно випливає, що відхилення від установленого порядку

³¹ Требник, Чин великого освячення води на Богоявлення.

³² Конституція Другого Ватиканського Собору про Літургію «*Sacrosanctum Concilium*», 22, §2-3.

богослужіння може спотворювати сприйняття дії Господа і перешкоджати прозорості таїнствених знаків. Додавання власних слів, зміна літургійних знаків і жестів можуть непомітно змінити розуміння Таїнств та послабити іконічне вираження присутності Христа в таїнственній священнодії, навіть якщо здаються незначними або мотивуються благими намірами. Вони можуть поставити під загрозу справжнє дарування таїнственої благодаті на шкоду вірним. Будь-яке свавільне втручання в богослужбові форми не лише шкодить красі Літургії, а й затемнює саму дію Христа.

45. Літургійна дисципліна – це не обмеження творчості, а умова для найвищого творчого акту: стати живою іконою Божою. Літургійна вірність встановленому обряду – точність у словах, жестах, використанні священних елементів і літургійних риз – виходить далеко за межі зовнішньої форми чи педантичної прихильності до деталей. Вона є необхідною духовною умовою для того, щоб служитель міг бути справжньою іконою Христа.
46. Справжня свобода Церкви полягає у вірності апостольському Переданню, тоді як інновації заради модернізації чи пристосування до сучасних віянь не можуть бути її визначальною метою. Це Передання Церква зберігає не як музейний експонат чи археологічну цікавинку, а як живу присутність Святого Духа в усі віки. Святий Вінкентій Леринський сформулював класичний принцип розрізнення справжнього Передання від пізніших людських додатків: «Те, що скрізь, завжди і всіма» (лат. *quod ubique, quod semper, quod ab omnibus*)³³. Цей критерій універсальності, давності й соборності передбачає органічний розвиток у рамках апостольського Передання, виключаючи мертву нерухомість чи механічне повторення застарілих формул³⁴. Як дерево росте і змінюється, пускаючи нові пагони і листя, проте зберігає своє коріння і первісну природу, так і літургійна традиція може розвиватися, поглиблюватися і навіть частково змінюватися, зберігаючи свою сутнісну тотожність з апостольською вірою.
47. Коли Церква творить нові літургійні тексти, вона не руйнує Передання, а продовжує його. Будь-яке оновлення має узгоджуватися із здоровою традицією і відповідати їй, а для того щоб нові елементи не сприймалися як чужорідні, примусово введені у богослужбове тіло, вони повинні органічно впливати з уже наявних норм³⁵. Тому нові літургійні тексти пишуться в дусі давніх зразків, нові мелодії створюються на основі традиційних ладів, нові обряди вписуються в загальну структуру богослужіння. Це є живим продовженням Передання, його новим втіленням у нових історичних умовах.
48. Живе Передання завжди здатне до органічного розвитку, творчої адаптації до нових обставин і відповіді на нові виклики. Проте цей розвиток завжди

³³ Святий Вінкентій Леринський, *Комоніторій (Commonitorium)*, II, 5, PL 50, 640.

³⁴ Пор. Конституція Другого Ватиканського Собору про Літургію *Sacrosanctum Concilium*, 23.

³⁵ Пор. Інструкція Конгрегації у справах Східних Церков про застосування літургійних приписів ККЦ (1996), 18; кан. 40, §1 ККЦ; папа Павло VI, *Промова 18 березня 1974 року*, *Nuntia* 1, 1975, с. 6.

відбувається зсередини Передання, у його дусі та відповідно до його логіки, а не через зовнішнє нав'язування чужих елементів. Тому Церква наголошує на неприпустимості спотворення церковної спадщини, «сприяючи надбанням способів думання, духовності і благочестя, які не узгоджуються з їхньою власною духовною спадщиною»³⁶. Візантійсько-українська обрядова традиція має свою особливу богословську, літургійну, духовну та канонічну логіку, свій неповторний спосіб переживання та вираження християнської віри, який формувався впродовж століть під дією Святого Духа та в конкретних історичних і культурних обставинах.

49. На жаль, у сфері звершення Святих Таїнств в УГКЦ також спостерігаються чужорідні впливи, які, хоча й можуть бути цінними в межах іншої обрядової традиції, порушують органічність візантійсько-української літургійної спадщини. Ці впливи виявляються у використанні чужих формул, зміні традиційної послідовності обрядових дій, запровадженні чужих символічних елементів або навіть у зміні богословського розуміння самих Таїнств відповідно до західної схоластичної методології замість східної апофатичної та містичної традиції. Ця ситуація потребує перегляду «в сенсі повернення до прадавніх традицій»³⁷. Це не означає археологічного відтворення давніх форм, а передбачає відновлення автентичного духу та внутрішньої логіки візантійської традиції, очищення її від накопичених за століття чужорідних нашарувань та відкриття нових можливостей для органічного розвитку в сучасних умовах. Такий процес вимагає глибокого знання власної спадщини, богословської мудрості для розрізнення автентичного розвитку та деформації, а також пасторальної чутливості до потреб сучасних вірних, які мають право на повноту своєї духовної традиції в її найчистішій та найдосконалішій формі.

Підсумок

50. Східнохристиянське розуміння дійсності Святих Таїнств розкриває глибоку і цілісну візію церковного життя, у центрі якої перебуває жива присутність воскреслого Христа, що перевершує людську релігійність та обрядовість. Таїнства – це реальні зустрічі з Богом, що преображають людину і ведуть її до обожнення, виходячи за межі символів і благочестивих звичаїв. Ця традиція показує, що автентичність Таїнств залежить не від суб'єктивних почуттів чи особистої святості учасників, а від вірності апостольському Переданню та дії Святого Духа, який «навчає і нагадує все» (Ів. 14, 26). Церква є їхньою вірною хранителькою і служителькою, покликаною зберігати та передавати те, що отримала від Христа через апостолів й Отців.
51. Священниче служіння розглядається як іконічна присутність Христа, який «завжди присутній у своїй Церкві, передусім у літургійних діях. Він присутній

³⁶ Інструкція Конгрегації у справах Східних Церков про застосування літургійних приписів ККЦ, 10.

³⁷ Пор. Декрет Другого Ватиканського Собору про Східні Церкви «*Orientalium Ecclesiarum*», 6; Інструкція Конгрегації у справах Східних Церков про застосування літургійних приписів ККЦ (1996), 24.

у Жертві Божественної Літургії і в особі служителя... а головною мірою Він присутній під євхаристійними видами. Він присутній своєю силою у Святих Таїнствах... Він присутній у своєму слові, адже це Він промовляє, коли в Церкві читають Святе Письмо. Нарешті, присутній, коли Церква молиться і співає, адже Він обіцяв: "...Де двоє або троє зібрані в Моє ім'я, там Я серед них" (Мт. 18, 20)»³⁸. Це вимагає від тих, хто звершує Таїнства та інші літургійні священнодійства особливої прозорості і самозречення, щоб не заслоняти собою Христа, дозволяючи Йому діяти через своє служіння. Літургійна вірність – це не формалізм, а духовна необхідність для того, щоб Таїнства й інші літургійні священнодійства могли повноцінно виконувати свою роль як «знаки благодаті» – реальні засоби передавання Божественного життя людині. Ця вірність передбачає глибоке розуміння внутрішньої логіки літургійних дій, їхнього богословського змісту та духовного впливу на життя Церкви. У літургійній традиції ми знаходимо не просто богословську систему, але досвід Церкви, яка протягом віків зберігає і передає скарб апостольської віри, допомагаючи кожному новому поколінню християн відкрити для себе невичерпні багатства життя в Христі через Таїнства та інші літургійні священнодійства Його Церкви, ставати учасниками тієї ж самої Божественної реальності, яку переживали апостоли, мученики, ісповідники, преподобні, Святі Отці та всі покоління вірних, що передували нам у вірі, і таким чином забезпечуючи безперервність церковного досвіду та його передавання майбутнім поколінням.

³⁸ Конституція Другого Ватиканського Собору про Літургію «*Sacrosanctum Concilium*», 7.